

Tilburg University

Meer parlementariërs zoals onszelf

Spierings, Niels; Sipma, Take; Blommaert, Lieselotte

Published in:
Versplinterde vertegenwoordiging

Publication date:
2021

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Spierings, N., Sipma, T., & Blommaert, L. (2021). Meer parlementariërs zoals onszelf: Wie kiezen voor vrouwen, MBO'ers, dorpelingen en vakmensen? In T. Sipma, M. Lubbers, T. van der Meer, N. Spierings, & K. Jacobs (Eds.), *Versplinterde vertegenwoordiging: Nationaal kiezersonderzoek 2021* (pp. 66-75). SKON.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

6.

Meer parlementariërs zoals onszelf: wie kiezen voor vrouwen, MBO'ers, dorpelings en vakmensen?

Niels Spierings, Take Sipma en
Lieselotte Blommaert

In dit hoofdstuk laten we zien:

- Op basis van een surveyexperiment onderzoeken we aan welk type kandidaat voor de Tweede Kamer Nederlandse kiesgerechtigden de voorkeur geven.
- Nederlandse kiesgerechtigden kiezen eigenlijk voor een Tweede Kamer die veel meer een afspiegeling is van de bevolking dan de huidige Tweede Kamer.
- Zowel mannen als vrouwen geven vaker de voorkeur aan een vrouwelijke dan aan een mannelijke kandidaat, hoewel vrouwen dit wel significant vaker doen.
- Hoger opgeleiden kiezen vaker een wo-opgeleide kandidaat dan een mbo-opgeleide kandidaat, maar lager opgeleiden kiezen niet significant vaker een mbo-opgeleide kandidaat dan een wo-opgeleide kandidaat.
- Kandidaten uit een dorp worden over het algemeen meer gekozen dan kandidaten uit de Randstad, behalve onder kiesgerechtigden die in zeer sterk stedelijke gebieden wonen.
- Professionals uit de publieke sector, zoals verpleegkundigen en basisschoolleerkrachten, worden vaker gekozen dan beroepspolitici en mensen uit het bedrijfsleven.

6.1 Inleiding

In analyses van de verkiezingsuitslag staan doorgaans de politieke partijen centraal, maar in essentie worden tijdens de Tweede Kamerverkiezingen de individuele volksvertegenwoordigers gekozen, die formeel “zonder last stemmen” (GW art. 67). In dit hoofdstuk gaan we daarom dieper in op de vraag door wie kiesgerechtigden zich het liefst laten vertegenwoordigen in de Tweede Kamer. Vertegenwoordiging in onze representatieve democratie kan op verschillende manieren ingekleurd worden. Onderdeel hiervan is descriptieve vertegenwoordiging: is de Tweede Kamer een afspiegeling van de Nederlandse bevolking? Als ze dat niet is op kenmerken die de kern van mensen hun identiteit raken, dan zullen mensen zich minder herkennen in de politiek en dan houden ze een beperkt beeld van ‘de politicus’. Mede daardoor lopen ze minder warm om zelf te participeren in de democratie en worden hun inhoudelijke belangen ook minder behartigd (substantieve vertegenwoordiging).

De Tweede Kamer is niet op alle vlakken een demografische afspiegeling van de bevolking. Zo zijn vrouwen, burgers met een migratieachtergrond en praktisch opgeleiden ondervertegenwoordigd.¹ Uit eerder onderzoek weten we dat geslacht en regio een belangrijke rol kunnen spelen in bewust een voorkeurstem uitbrengen (zie ook hoofdstuk 5). Echter, ruim driekwart van de kiezers stemt op één van de lijsttrekkers. Daardoor kunnen we op basis van voorkeurstemmen niet zomaar iets over preferenties concluderen.

In dit hoofdstuk onderzoeken we welke (onbewuste) preferentie kiesgerechtigden hebben waar het gaat om het geslacht, opleidingsniveau, de woonplaats en het beroep van volksvertegenwoordigers. Bovendien kijken we of mensen juist een voorkeur hebben voor mensen die op dit vlak op hen lijken. Prefereren vrouwen een vrouwelijke kandidaat en mannen een man? Of vrouwen wel een vrouw, maar mannen maakt het minder uit? Kiezen alleen hoger opgeleiden vaker een hoogopgeleide politicus of hebben ook de lager opgeleiden

een (onbewuste) voorkeur voor hoogopgeleide politici?

Om deze vragen over voorkeuren in vertegenwoordiging te beantwoorden, is in het NKO een vignetstudie (surveyexperiment) opgenomen, die is geïnspireerd op een eerdere Britse studie.² In deze opzet kreeg elke respondent twee fictieve kandidaten voor de Tweede Kamerverkiezingen voorgelegd en werd gevraagd te kiezen door wie zij zich het liefst laten vertegenwoordigen (waarbij ook ‘geen voorkeur’ mogelijk was, gekozen in 40% van de vergelijkingen). In totaal waren er 72 mogelijke kandidaten, die geheel hetzelfde profiel hadden, op vier kenmerken na: geslacht (man of vrouw), woonplaats (randstad of een dorp), opleidingsniveau (mbo, hbo of wo) en beroep (verpleger/basisschoolleraar, kleine ondernemer/winkeleigenaar of burgemeester/wethouder). Respondenten kregen willekeurig twee kandidaten voorgelegd die op ten minste één van de vier kenmerken verschilden. Daarna namen we alle keuzes samen en zo konden we in kaart brengen welk type kandidaat – onder gelijke omstandigheden – het populairst is en of dit samenhangt met de kenmerken van de kiezer. Hieronder bespreken we per identiteitskenmerk welke keuze de kiezers maakten.³

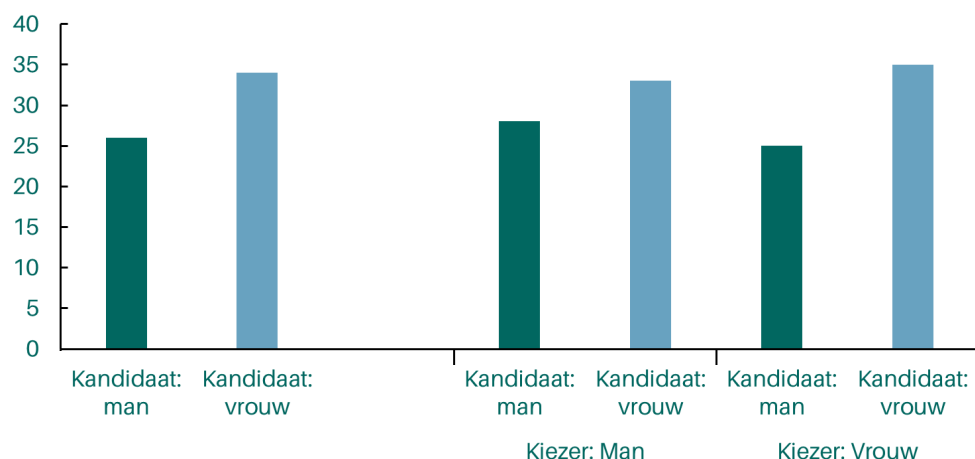
6.2 Mannen en vrouwen

Slechts 13% van de Nederlanders vindt dat mannen (veel) betere politiek leiders zijn dan vrouwen.⁴ Tenminste, dat zegt men als je het expliciet vraagt. Uit de bredere literatuur weten we echter dat politiek wel als iets masculiens, iets mannelijks, wordt gezien en dat vrouwen bijvoorbeeld minder politieke kennis wordt toegedicht. Die opvattingen bestaan ook onder vrouwen zelf. Vrouwen hebben gemiddeld minder politiek zelfvertrouwen dan mannen: ze denken de politiek minder te begrijpen en er zelf ook minder goed een actieve rol in te kunnen spelen. De consequentie hiervan kan zijn dat men toch eerder een man kiest.

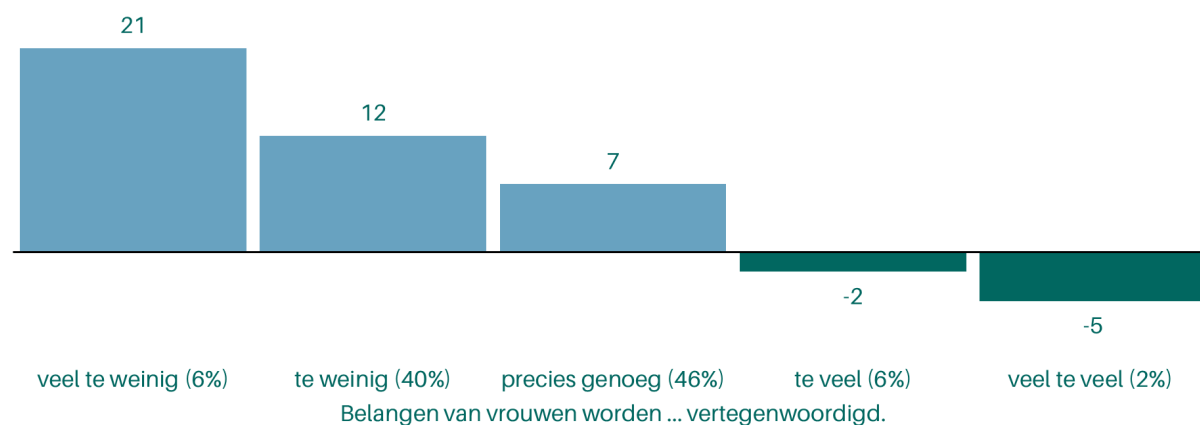
Aan de andere kant heeft de man-vrouwverdeling in de politiek al lang veel aandacht en dat lijkt zich ook in de

verkiezingsuitslag te uiten. Uit hoofdstuk 5 van dit rapport blijkt dat ruim 15% van de kiezers die een voorkeurstem uitbrengen die voorkeurstem uitbrengen omdat de kandidaat een vrouw is. Deze voorkeurstem gaat relatief vaak naar de eerste vrouw op de lijst.⁵ De hoogst genoteerde vrouwen worden echter op basis van de lijstpositie sowieso al gekozen. Daarom zijn in de meer recente verkiezingen acties opgezet om strategischer stemmen op een vrouw te bevorderen: daarbij wordt gestemd op vrouwen die op basis van hun lijstpositie waarschijnlijk niet gekozen gaan worden, maar met genoeg voorkeurstemmen de mannen boven hen op de lijst kunnen passeren, waardoor de verhouding vrouw-man verandert ten gunste van vrouwen.⁶ De afgelopen verkiezingen lijkt dit voor enkele kandidaten tot succes te hebben geleid.

Als we alle andere kenmerken gelijk houden wat kiezen de respondenten dan? Figuur

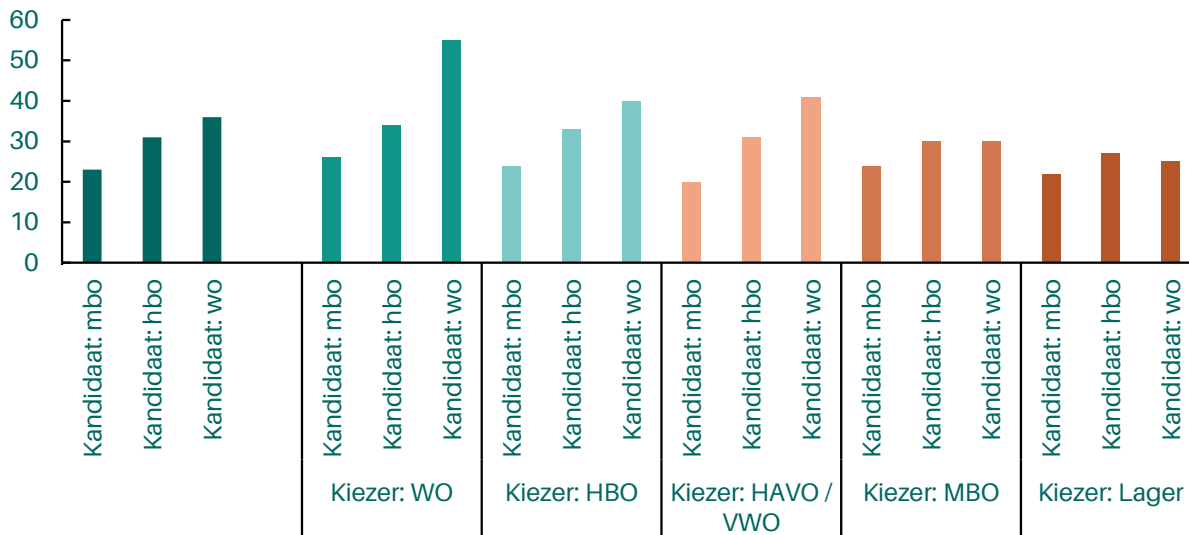
Figuur 6.1 Kans dat kandidaat wordt gekozen, uitgesplitst naar geslacht

Figuur 6.2 Percentage dat een vrouw kiest minus percentage dat een man kiest, uitgesplitst naar substantieve vertegenwoordiging van vrouwen

6.1 toont de kans dat een respondent een kandidaat van een bepaald geslacht kiest. Let wel: deze percentages tellen niet op tot 100%, omdat een respondent ook 'geen van beiden' kan kiezen. Ondanks, of juist dankzij, een oververtegenwoordiging van mannen in de Tweede Kamer en de politiek meer algemeen, worden vrouwen net wat meer gekozen dan mannen door de Nederlandse kiesgerechtigden. Over de gehele steekproef heen zien we een (statistisch significant) verschil van 8 procentpunten.

Opvallend is dat mannen ook vaker een vrouwelijke dan een mannelijke kandidaat kiezen. Desondanks hebben vrouwen een significant grotere kans om een vrouwelijke kandidaat te kiezen. Mannen kiezen 5 procentpunt vaker een kandidaat die vrouw is, vrouwen 10 procentpunt vaker.

Figuur 6.3 Kans dat kandidaat wordt gekozen, uitgesplitst naar opleidingsniveau

Naast dit experiment hebben we voor sommige van de groepen die in het experiment centraal staan ook expliciet gevraagd naar de substantieve vertegenwoordiging, met de vraag “Vindt u dat de belangen van vrouwen voldoende worden vertegenwoordigd in het Nederlandse parlement?” Zoals uit figuur 6.2 is op te maken vindt bijna de helft van de mensen dat de belangen van vrouwen (veel) te weinig behartigd worden en nog eens een kleine helft dat het precies genoeg is zoals het is; minder dan 10% vindt dat hun belangen te veel aandacht krijgen. Wat de figuur echter vooral laat zien is de sterke relatie tussen deze observatie en of men voor een man of vrouw kiest in ons experiment: mensen die vinden dat vrouwen (veel) te veel vertegenwoordigd worden kiezen vaker voor een man dan een vrouw.⁷

De mening van de respondent over de mate van substantieve vertegenwoordiging van vrouwen blijkt een belangrijkere voorspeller voor de voorkeur voor een vrouw dan het geslacht van de respondent. Tegelijkertijd zien we dat er een stevige vraag is naar meer vrouwen en dat ze onder gelijke omstandigheden meer geprefereerd worden. Dit suggereert dat vooral in het aanbod van kandidaten op kieslijsten een flinke slag geslagen kan worden om gelijke vertegenwoordiging in de Tweede Kamer te creëren, die met 40% vrouwen momenteel niet bereikt is.⁸

6.3 Opleidingsniveau van kandidaten

Nederland wordt door critici wel een ‘diplomademocratie’ genoemd, omdat opleidingsniveau één van de belangrijkste scheidslijnen is op tal van maatschappelijke en politieke vlakken.^{9,10} De situatie in de Tweede Kamer lijkt zelfs een uitvergroting van dit proces. Zo werd net na de verkiezingen becijferd dat ongeveer 80% van de nieuwe Tweede Kamerleden een universitaire opleiding heeft; ruim 10% een hbo-opleiding en slechts 2% een mbo-opleiding.¹¹ Ter vergelijking: onder de Nederlandse bevolking heeft slechts 4 op de 10 mensen een hbo- of wo-opleiding.

Weerspiegelt deze vertekening de keuze die kiesgerechtigden zouden maken bij vergelijkbare kandidaten met verschillend opleidingsachtergronden? Aan de ene kant zien we dat in ons experiment vaker wordt gekozen voor kandidaten met een universitaire opleiding. Zo zien we in het linkerdeel van figuur 6.3 dat onze fictieve wo-geschoolde kandidaten gemiddeld (significant) vaker gekozen worden dan hun hbo-geschoolde evenknie, en hbo-geschoolde kandidaten weer significant vaker dan de vergelijkbare mbo-geschoolde kandidaten. Aan de andere kant zien we ook dat dit opleidingseffect vele malen kleiner is dan de

feitelijke samenstelling van de Tweede Kamer suggereert. Als we de keuzes in het experiment volgen, zouden er per 2 mbo-opgeleide Tweede Kamerleden, 3 wo-opgeleide Tweede Kamerleden zijn. In de werkelijke Tweede Kamer zijn er per 2 mbo-opgeleide Kamerleden maar liefst 78 wo-opgeleiden.

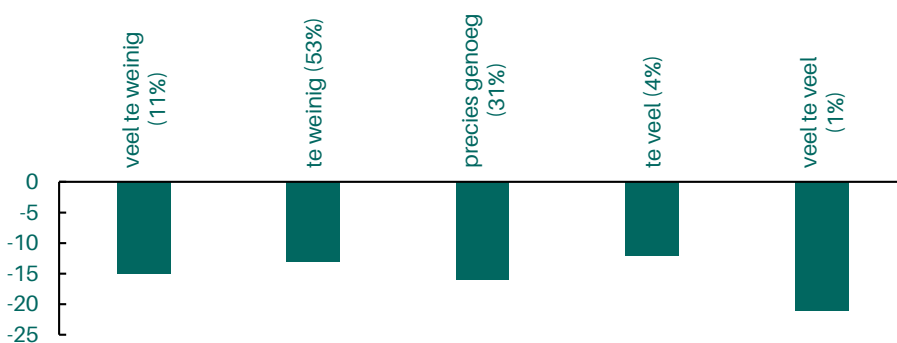
Zoals het rechterdeel van de figuur laat zien, is de keuze voor mbo- en hbo-kandidaten niet heel sterk afhankelijk van het opleidingsniveau van de respondent, ook al zien we dat de voorkeur voor een hbo-kandidaat zwak afneemt (van 34 tot 27) naarmate het opleidingsniveau van de respondent lager is.

De keuze voor wo-kandidaten varieert echter zeer sterk tussen respondenten. Hoe hoger de opleiding van de kiezer, des te sterker de voorkeur voor een wo-opgeleide kandidaat. Wo-opgeleide respondenten kiezen veel vaker voor wo-opgeleide kandidaten. Die voorkeur blijft bestaan maar is iets minder uitgesproken onder hbo-opgeleide respondenten en havo- of vwo-opgeleide respondenten. Daarentegen hebben mbo-opgeleiden respondenten en laagopgeleide respondenten (bv. basisschool, vmbo) geen voorkeur voor wo-kandidaten boven hbo-opgeleide kandidaten. Tegelijkertijd kiezen laag- en mbo-opgeleiden wel iets vaker voor hbo- dan mbo-kandidaten.¹²

Dat hoger opgeleiden vaker gekozen worden is des te opvallender als we dit afzetten tegen mensen hun idee bij de substantieve representatie van lager opgeleiden (zie de percentages op de horizontale as in figuur

6.4). Bijna tweederde van de Nederlandse kiesgerechtigden vindt dat de belangen van lager opgeleiden (veel) te weinig vertegenwoordigd worden. De balkjes in figuur 6.4 zijn echter van grofweg gelijke hoogte. Dat toont dat er geen verband is tussen deze opvatting en de daadwerkelijke keuze voor een lager opgeleide kandidaat (die verder vergelijkbaar is met hoger opgeleide kandidaten) in het experiment: ook mensen die vinden dat de belangen van lager opgeleiden te weinig vertegenwoordigd worden, kiezen vaker een hoger opgeleide kandidaat, en niet minder vaak dan zij die vinden dat de belangen van lager opgeleiden precies genoeg of te veel vertegenwoordigd worden.

In de discussie rond 'de diplomademocratie' laat ons experiment zien dat de oververtegenwoordiging van hoogopgeleiden, en in het bijzonder de extreem lage descriptieve representatie van mbo-opgeleide respondenten, vrij breed wortelt: terwijl wo-opgeleide respondenten ook echt vooral 'hun eigen groep' kiezen, kiezen laag- en mbo-opgeleide respondenten niet eerder voor een mbo-opgeleide kandidaat (die verder niet verschilt van hoger opgeleide evenknieën). Sterker nog, mensen die de vertegenwoordiging van lager opgeleiden ondermaats vinden, kiezen nog altijd vaker een hoger opgeleide dan een laagopgeleide kandidaat.

Figuur 6.4 Verschil in keuze voor MBO-kandidaat minus een WO-kandidaat, uitgesplitst naar substantieve vertegenwoordiging van lager opgeleiden

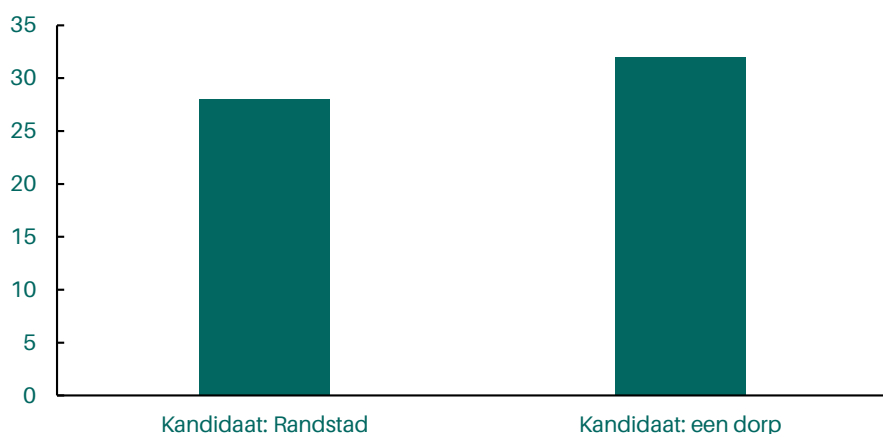
6.4 Kandidaten uit de Randstad of kandidaten uit een dorp

Naast de naam en het geslacht van de kandidaat, staat op het stembiljet ook de woonplaats van de kandidaat vermeld. Waar een politicus vandaan komt of woont lijkt er dan ook voor sommige kiezers toe te doen. Zo is de SP sinds de oprichting van de partij een van de grootste partijen in Oss, de woonplaats van partij-icoon Jan Marijnissen. En Pieter Omtzigt heeft herhaaldelijk veel voorkeurstemmen gekregen in Twente, waardoor hij in 2012 bijvoorbeeld direct gekozen werd ondanks zijn 39e plek op de kieslijst. Zoals hoofdstuk 5 van dit rapport laat zien, geeft bijna 5% van de kiezers aan een voorkeurstem uit te brengen omdat een kandidaat 'uit de regio' komt. Gaan we af op deze voorbeelden, dan lijken vooral

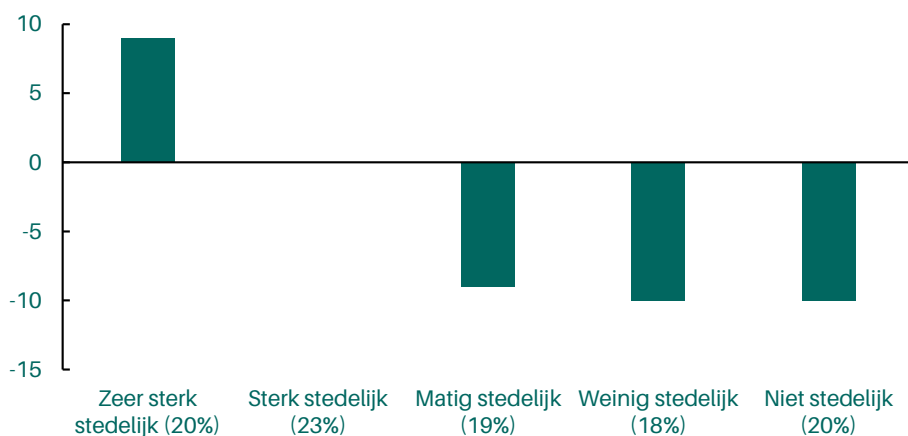
de kiezers buiten de Randstad ('uit de regio') kritisch op de vertegenwoordiging langs deze sociale scheidslijn. De mogelijk meest in het oog springende manifestatie hiervan is de opkomst van BoerBurgerBeweging, de partij die zich afficheert als 'de stem van en voor het platteland', wat ook resoneert met de scheidslijn regio-Randstad.

In ons experiment hebben we deze scheidslijn vertaald naar het verschil tussen kandidaat uit de Randstad versus een kandidaat uit een dorp, waarbij we ervan uitgaan dat bij dorp sterk aan 'de regio' wordt gedacht, ook al bestaat de Randstad niet louter uit steden, maar ook uit dorpen.

Zoals figuur 6.5 laat zien, worden kandidaten die in een dorp wonen in ons experiment gemiddeld genomen significant vaker gekozen dan

Figuur 6.5 Kans dat kandidaat wordt gekozen, uitgesplitst naar woonplaatsen

Figuur 6.6 Percentage dat een kandidaat uit de Randstad kiest minus percentage dat een kandidaat uit een dorp kiest, uitgesplitst naar stedelijkheid respondent

kandidaten uit de Randstad. Deze preferentie schuurt met de huidige Tweede Kamer, die juist Randstedelijker is dan de bevolking.¹³ Hier moeten we wellicht wel voorzichtig zijn in het oordelen omdat een deel van de kamerleden wortels buiten de Randstad heeft, maar verhuist richting de regio Den Haag om dichterbij hun werk te zijn.

Figuur 6.6 toont dat de voorkeur voor een kandidaat uit een dorp niet overal hetzelfde is. Die voorkeur is duidelijk te zien onder respondenten uit matig stedelijke, weinig stedelijke of niet-stedelijke gebieden. In de sterk stedelijke gebieden is er daarentegen geen verschil en (enkel en alleen) in de zeer sterk stedelijk gebieden kiezen mensen juist significant vaker een kandidaat uit de Randstad.

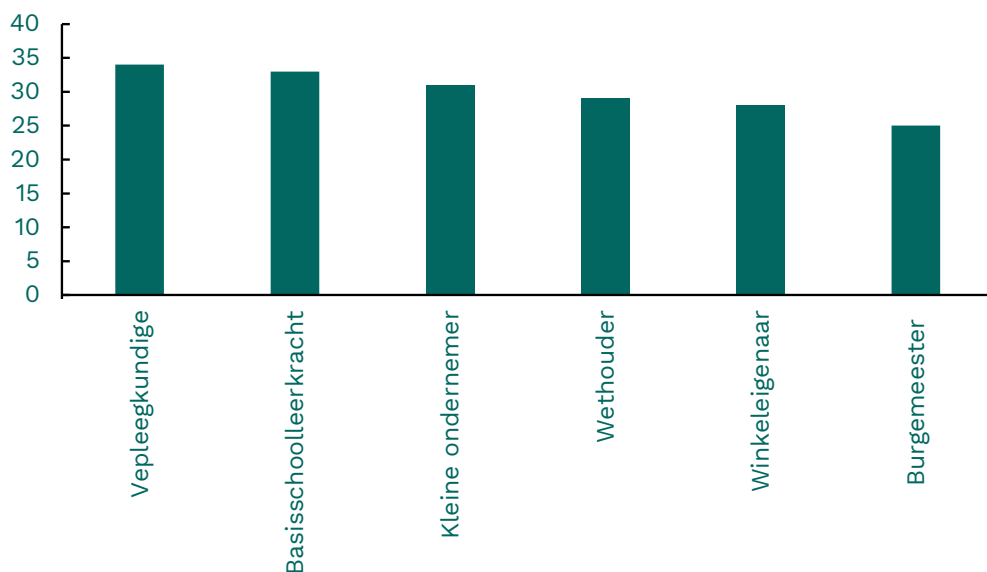
6.5 Professionals uit de publieke sector, ondernemers en beroepspolitici

In discussies over vertegenwoordiging komt de loopbaan van politici zelden naar voren. De term ‘beroepspoliticus’ verwijst niet naar vakexpertise, maar wordt afwijzend gebruikt, bijvoorbeeld in combinatie met ‘de baantjescarrousel’. Uit hoofdstuk 2 van dit rapport blijkt inderdaad dat onder een deel van kiesgerechtigden

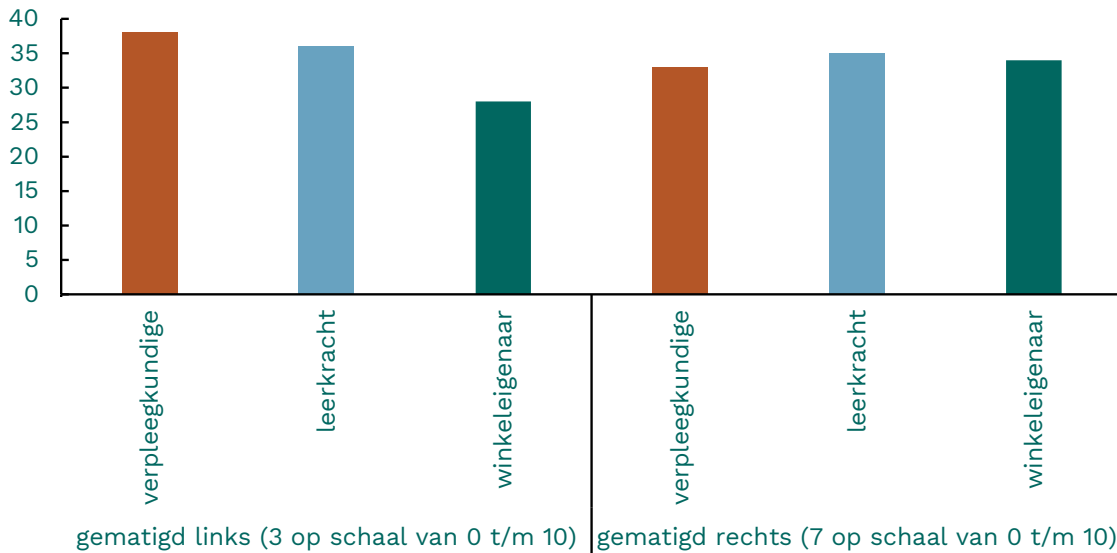
een bepaalde afkeer tegen politici bestaat, onder andere omdat ze worden gezien als ‘zakenvullers’ die vooral een eigen carrière nastreven. Maar kiezen zij als het eropaan komt dan ook eerder een vakmens dan een kandidaat met politieke ervaring (zoals een burgemeester of wethouder)? En kiest men eerder een vakmens met een publieke taak (zoals in het onderwijs of in de zorg) of een kandidaat met een meer commerciële functie (zoals een winkeleigenaar of ondernemer)?

Er zit enige rangorde in de kans dat kandidaten met deze zes beroepen verkozen worden in ons experiment (zie figuur 6.7).¹⁴ De burgermeester en winkeleigenaar worden significant minder gekozen dan de andere vier beroepen, terwijl de verpleegkundige gemiddeld het meest gekozen is in onze steekproef. De basisschoolleerkracht wordt bovendien significant vaker gekozen dan een wethouder, winkeleigenaar en burgemeester.

Een mogelijke duiding van de resultaten resonanceert met het negatieve imago van ‘beroepspolitici’: een impliciete of expliciete voorkeur voor professionals uit de publieke sector en ondernemers ten opzichte van burgemeesters. Dat de winkeleigenaar minder gekozen wordt kan te maken hebben met een associatie met vermogende

Figuur 6.7 Kans dat kandidaat wordt gekozen, uitgesplitst naar beroepsstatus

Figuur 6.8 Kans dat kandidaat wordt gekozen, uitgesplitst naar beroepsstatus en links-rechts plaatsing

multinationals die in het politieke debat rond economische ongelijkheid ook een prominente rol spelen. Aanvullende analyses ondersteunen dit: linkse respondenten kiezen – in tegenstelling tot rechtse respondenten – vaker de verpleegkundigen en leerkrachten dan winkeleigenaren. Figuur 6.8 illustreert dit verder: onder gematigd rechtse respondenten vinden we geen substantieel verschil in de keuze voor een leerkracht, verpleegkundig of winkeleigenaar, maar onder gematigde linkse kiezer is de winkeleigenaar minder vaak gekozen en de twee beroepsprofessionals juist vaker.

6.6 Slot

Uit het uitgevoerde surveyexperiment blijkt dat Nederlandse burgers eigenlijk willen kiezen voor een Tweede Kamer die veel meer een afspiegeling is van de bevolking dan nu. Een parlement wat ook meer voldoet aan de vaak gehoorde wensen: meer vrouwen, minder universitair opgeleiden, minder Randstedelingen en meer mensen ‘uit de praktijk’.

Op basis van dit onderzoek zouden we verwachten dat Nederlandse kiesgerechtigden een Tweede Kamer hadden gekozen met ongeveer 69 mannen en 81 vrouwen (als alles verder gelijk was).¹⁵ In werkelijkheid was na de verkiezing het aantal vrouwen in de Tweede Kamer lager: 59.¹⁶ Als we af gaan

op of respondenten in dit onderzoek een voorkeur hebben voor Randstedelijke politici of dorpelingen dan komen we net wat onder 1-op-1 uit. In werkelijkheid is dit echter eerder 2-op-1.¹⁷ In dit onderzoek werden professionals uit de publieke sector, zoals verpleegkundigen en basisschoolleerkrachten, vaker gekozen dan beroeps politici en mensen uit het bedrijfsleven. Echter, deze keuzes zijn relatief gelijk verdeeld, terwijl de beschikbare cijfers tonen dat in werkelijkheid de laatste twee groepen juist veel meer in het parlement zitten.¹⁸ In dit onderzoek kozen wel meer mensen hoger opgeleide kandidaten, maar de verdeling wo/hbo/mbo is volgens de keuzes van mensen in ons experiment ongeveer 60/52/38. In de Tweede Kamer is dit eerder 120/18/3 (en 9 ‘anders’). Kortom, de voorkeuren van Nederlandse kiesgerechtigden voor kandidaat Kamerleden zoals die naar voren komen uit dit experiment hebben zich tijdens de afgelopen verkiezingen niet vertaald in hun daadwerkelijke kiesgedrag.

Hoe kan dat? Eén mogelijke verklaring is dat de werkelijkheid wat anders is dan een experimentele setting. Zo zijn kiesgerechtigden wellicht weinig vergevingsgezind als een nieuwe politicus ‘vanuit de praktijk’ een foutje maakt, portretteren media mannen en vrouwen in de politiek anders, en staan er maar weinig lager opgeleiden op de kieslijsten. Deze processen kunnen de discrepantie tussen de door

kiesgerechtigden gewenste Tweede Kamer en het resultaat van de verkiezingen mogelijk verklaren, en ze zijn deels wellicht ook de sleutel tot een parlement dat meer een afspiegeling van de samenleving vormt. Een cruciaal element daarbij is 'het aanbod': wie staan er op de kieslijsten? Aangezien het hier over slechts 150 uiteindelijke gekozen vertegenwoordigers gaat, lijkt het argument dat ze er niet zijn moeilijk houdbaar op een kiesgerechtigde bevolking van ruim 13 miljoen. Politieke partijen kunnen dus een belangrijke stap zetten naar een parlement waar burgers zich meer in kunnen herkennen, wat meer groepen een directe stem geeft en wat politiek meer activeert.

Referenties en eindnoten

1. In het survey experiment is migratieachtergrond niet als kenmerk meegenomen. Voor meer informatie over representatie van mensen met een migratieachtergrond, zie Vermeulen, F. & Marczyński, P. (2021) Representatief? Een essay over diversiteit in de Nederlandse politiek. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
2. Campbell, R. & Cowley, P. (2014). What Voters Want: Reactions to Candidate Characteristics in a Survey Experiment. *Political Studies*, 61(4), 745-763.
3. De hier gepresenteerde uitkomsten zijn gebaseerd op multiniveau analyses met kandidaatvignetten genest in respondenten. We schatten linear probability models op 1 = gekozen en 0 = niet gekozen, gecontroleerd voor alle andere variabele kandidaatkenmerken en de volgende respondentkenmerken: geslacht, hoogst afgeronde opleiding en stedelijkheid van de leefomgeving.
4. World Value Survey (2021). World Value Surveys, wave 7 (2017-2020), Nederland. <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>
5. Spierings, N & Jacobs, K. (2014). Getting Personal? The Impact of Social Media on Preferential Voting. *Political Behaviour*, 34(1), 215-234
6. Zie <https://stemopeenvrouw.com/>
7. Methodisch niet onbelangrijk: de vragen over substantieve representatie zijn na het experiment gesteld. De respondenten zijn voor het experiment niet 'voorgesorteerd' om te denken over ongelijkheid in vertegenwoordiging of dat het antwoord op het experiment wordt gestuurd doordat de respondent consistent wil antwoorden.
8. Hier rekenden we bijvoorbeeld voor wat de man-vrouwverhouding in de Tweede Kamer zou wezen als de lijstvolgorde volledig intact zou blijven (op basis van de toenmalige peiling: zie <https://twitter.com/NielsSpierings/status/136930799399721600>)
9. Bovens, M. & Wille, A. (2011). *Diplomademocratie: Over de spanning tussen meritocratie en democratie*. Amsterdam: Bert Bakker.
10. Tolsma, J. & Wolbers, M. (2010). Onderwijs als nieuwe sociale scheidslijn? De gevolgen van onderwijsexpansie voor sociale mobiliteit, de waarde van diploma's en het relatieve belang van opleiding in Nederland. *Tijdschrift voor Sociologie*, 239-259.
11. Zie <https://www.socialevraagstukken.nl/de-aanstaande-kamer-is-nauwelijks-vrouwelijker-een-beetje-kleurrijker-en-heel-erg-hoog-opgeleid>
12. Onder laagopgeleide respondenten is het verschil significant met een p van 0,042; voor mbo-opgeleide respondenten is de p-waarde 0,0503; dit beschouwen we in het geheel van resultaten als significant.
13. Zie <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/de-nieuwe-tweede-kamer-is-diverser-maar-ook-randstedelijker-en-hoger-opgeleid-dan-het-volk~b5839378/>
14. In de opzet van het experiment werden deze kandidaat nooit tegenover elkaar gezet: verpleegkundige-leerkracht, winkeleigenaar-kleine ondernemer, burgemeester-wethouder.
15. Bij de verdelingen in deze alinea hebben we de 'geen voorkeur' gelijk verdeeld over de mogelijke categorieën. Een andere aanpak zou grofweg hetzelfde totaalbeeld laten zien.
16. Zie https://www.parlement.com/id/vh8lnhrre0zv/vrouwen_in_de_tweede_kamer
17. De exacte verhouding wordt deels bepaald door de definitie Randstad en dorp en de

gebruikte data. We zijn hier uitgegaan van de Tweede Kamer van 2019 (zie <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/dit-is-waar-tweede-kamerleden-wonen-en-hoeveel-ze-daarvoor-krijgen/>). Daarbij hebben we de Randstad gedefinieerd als een gebied, waar Alkmaar in het Noorden er buiten valt, Almere en Utrecht in het Oosten er binnen, en we boven de Lek en de Nieuwe Maas blijven. Hierdoor komen we op 76 Randstedelijke leden. Een iets striktere definitie waarbij enkel Randstadgemeenten worden gerekend en bijvoorbeeld enkele leden aan de westkust afvallen zou resulteren in ongeveer 70 leden, en tellen we enkel de vier grote steden, dan staat de teller op 55. In alle gevallen is de verhouding afgerond 2-op-1. Tweedekamerleden telden we als 'dorpeling' als ze in een gemeente woonde die niet als stad/stedelijke gemeente wordt gezien. Dit gold voor 35 leden in evenzoveel gemeenten.

18. Voor 2021 rekende VNO-NCW voor dat bijna de helft van de kamerleden uit de commerciële sector komt (zie <https://www.vno-ncw.nl/forum/zo-ondernemend-de-nieuwe-tweede-kamer>) en onderzoek uit 2017 suggereert veel instroom uit de politiek zelf, de bureaucratie en het bedrijfsleven, eerder driekwart dan tweederde. (zie <https://stukroodvlees.nl/welke-sectoren-worden-politici-geworven-en-komen-politieke-carriere-terecht/>)